

Lausunto oikeusministeriön FGM-lakihankkeeseen

Hanke naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämisestä rikoslaissa

OM019:00/2021

Väestöliitto ry kiittää mahdollisuudesta saada lausua näkemyksemme oikeusministeriön FGM-lakihankkeeseen naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomisen rangaistavuuden selkeyttämisestä rikoslaissa. Seuraavassa vastauksemme:

Sääntelyvaihtoehdot (luku 6):

1. Kumpi ehdotetuista sääntelymalleista, A vai B, olisi mielestänne parempi?

Perustelut?

Kannatamme vaihtoehtoa B.

Seksuaalioikeuksien näkökulmasta kaikki teot, jotka puuttuvat alaikäisen keholliseen koskemattomuuteen ovat tuomittavia. Poikkeuksia ovat pienen lapsen tarvitseman hoivan tilanteet, lääketieteelliset perusteet sekä lapsen tai toisen henkilön suojaaminen väkivallalta tai sen uhalta tai muulta vaaratilanteelta. On vaikea määritellä, millainen perusteeton kehoon kajoaminen on vakavaa ja mikä vähemmän vakavaa. Alaikäisen ei ole mahdollista antaa suostumusta sukuelimiin kajoavaan tekoon.

Lapsille tehtävät toimenpiteet (luku 6.2.1, ks. myös luvut 2.4.5 ja 2.6.4)

2. Mitä mieltä olette mallissa B ehdotetusta lapsen edun edellytyksistä?

Lapsen edun toteutumisessa on huomioitava lapsen kyky suojella kehollista koskemattomuuttaan eri tilanteissa. Alaikäisen oma kokemus, tarpeet, kehitysvaihe, turvallisuus ja itsemääräämisoikeus tulee aina ottaa huomioon punnittaessa sukuelimiin kohdistuvan teon merkitystä ja traumaattisuutta. Alaikäinen ei useinkaan osaa arvioida, mihin häneltä pyydetään lupaa tai suostumusta, jos vanhempi tai valta-asemassa oleva henkilö ehdottaa, pyytää tai vaatii sukuelimiin kajoamista. Alaikäisen kyky ilmaista tahtoaan oma-aloitteisesti hämmentävässä tilanteessa on heikko. Rajojen määrittelemisen, alaikäisen kehittymättömyyden suojeleminen sekä kasvurauhan turvaaminen ovat aikuisen vastuulla, ei alaikäisen itsensä vastuulla. **Alle 18-vuotias on erityissuojelun alainen (tms. YK1989)**

Kappaleessa 2.4.5 käsitellään lapsen antamaa suostumusta, kun kyseessä on seksuaaliset teot. Tästä huomautamme, että 16 vuoden ikäraja ei kuitenkaan päde, jos lapsi on alisteisessa asemassa aikuiseen ja tämän vaatimuksiin. Tällaisessa tilanteessa 16-vuotias ole vielä kypsä vastustamaan itselleen epäedullisia vaatimuksia tilanteissa, joissa hän esimerkiksi haluaa miellyttää aikuista tai ei uskalla kieltäytyä tämän vaatimuksista.

Kappaleessa 6.2 kuvaillaan oikeuskirjallisuudessa ja käytännössä vakiintunutta käytäntöä, että uhri voi antaa pätevän oikeudenvastaisuuden poistavan suostumuksen lieviin terveyden loukkauksiin. Näkemyksemme mukaan lapsi ei voi antaa suostumusta terveystieteissä, koska lapsi ei voi täysin ymmärtää suostumuksensa seurauksia. Kyseisessä kohdassa ei myöskään määritellä ikää, jolloin lapsi voi antaa suostumuksen eri tekoihin liittyen sukuelimiinsä. Keskimäärin nuori aloittaa jaetun seksin vasta 16–18-vuotiaana ja näyttää sukuelimiään toiselle viehättämistarkoituksessa. Myöskään sukupuolen korjaamisen prosesseissa nuoren omaakaan tahtoa sukuelinten leikkauksiin ei noudateta alle 18-vuotiaana, sillä nuoren mieli, identiteetti ja harkinnan kypsyminen on vielä kesken aivojen etuotsalohkon kypsymisaikataulun takia. Transhenkilön sukupuolen uudelleenmäärittelyyn liittyen sukuelinkirurgiset hoidot ovat siis mahdollisia vasta täysi-ikäiselle.

Kappaleessa 6.2.1 pidämme esitettyä näkemystä hyvänä, että oikeutusta puuttua lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen lapsen huoltajaan ja lapseen liittyvillä kulttuurisilla tai uskonnollisilla syillä on siten arvioitava yksinomaan lapsen edun näkökulmasta. Kappaleessa puhutaan pienistä lapsista, mutta erillistä ikää ei ole määritelty. On huomioitava, että lapset ovat vielä täysin aikuisen johdateltavissa ja ympärillä olevissa, myös vieraan aikuisen. Lapsilla on lapsenomaisen luottamus maailman hyvyyteen. Lapsen voi yleensä helposti saada taivuteltua tekemään asioita, joiden vaarallisuudesta, seksuaalisesta tai rikollisesta luonteesta lapsella ei vielä ole käsitystä. Halu miellyttää ja turvan tarve ovat paljon suuremmat kuin kyky kyseenalaistaa toisten tekojen motiiveja. Lapsella ei ole halua irrottautua aikuisten alaisuudesta. Aikuiset ovat enimmäkseen ihailtuja ja arvostettuja.

Lapsella ei ole myöskään minkäänlaista realistista käsitystä tulevista kehon muutoksista murrosiän ja aikuistumisen myötä, sekä samaan aikaan tapahtuvasta kehonkuvan ja identiteetin muutoksesta, puhumattakaan usein hitaasta ja raskaastakin, monimutkaisesta muuttuvan kehon hyväksymisen prosessista. Tässä muokatut sukuelimet ovat uusi lisähaaste, joka voi vaikuttaa vahvasti myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Tämä riippuu

täysin siitä, mihin yhteisöön, kulttuuriin, uskontoon ja arvomaailmaan nuori samaistuu tai on kasvamassa. Vastasyntyneen elämässä on koko tuleva elämä edessä, jossa erilaiset kulttuuriset ympäristöt voivat globaalissa, muuttuvassa maailmassa vaihdella. Näin olisi turvallisinta odottaa, lapsen ja nuoren aikuistumista, ellei lääketieteellisiä syitä sukuelimiin kajoamiselle ole.

3. Tulisiko kaikki lapsille tehtävät sukuelimiä ei-lääketieteellisistä syistä muokkaavat toimenpiteet (kuten poikien ympärileikkaukset ja näitä vakavuudeltaan vastaavat tyttöjen sukuelinten silpomisen muodot) kieltää? Perustelut?

Kyllä, kaikkien alaikäisten sukuelinten silpominen on kiellettävä.

Väestöliitto pitää erittäin tärkeänä lapsen oikeuksiin kuuluvaa lasten kehollisen koskemattomuuden suojelua. Koskemattomuuteen voidaan puuttua pienen lapsen hoivan tarpeen vuoksi, lääketieteellisin perustein tai lapsen tai toisen henkilön suojaamiseksi väkivallalta tai sen uhalta tai muulta vaaratilanteelta.

Väestöliitto on jo aiemmin linjannut, että myös poikien ei-lääketieteellisistä ympärileikkauksista, jotka perustuvat uskonnollisiin tai kulttuurisiin syihin, tulee pitemmällä aikavälillä luopua. Nämä ympärileikkaukset voisivat tällöin tulla kyseeseen vasta iässä, jolloin lapsi/aikuistunut nuori itse olisi kykenevä antamaan suostumuksen toimenpiteeseen. Täysi-ikäisyys olisi turvallinen ikäraja.

Kun kaksi perusoikeutta, poikien ei-lääketieteellisten ympärileikkausten kohdalla siis oikeus ruumiilliseen koskemattomuuteen ja uskonnonvapaus, näyttävät olevan ristiriidassa keskenään, tulee hakea ratkaisua, jossa molemmat oikeudet tulevat mahdollisimman pitkälle huomioon otetuksi. Kyseessä olevat uskonnot ja kulttuurit ovat vähemmistöasemassa Suomessa. Väestöliitto painottaa sitä, että ei-lääketieteellisiä ympärileikkauksia koskevan valmistelun tulee tapahtua myös näitä uskonnollisia ja kulttuurisia ryhmiä kuullen ja vuorovaikutuksessa heidän kanssaan.

Niin kauan kuin nämä leikkaukset katsotaan sallituiksi, tulee noudattaa STM:n ohjeita vuodelta 2015.

<https://stm.fi/documents/1271139/1367411/Ohje+poikien+ei+l%C3%A4%C3%A4ketieteellisest%C3%A4+ymp%C3%A4rileikkauksesta.pdf/80fa20c0-1917-4dc0-912d-16cc5fb380eb> .

[Ks. myös Suomen Lääkäriliiton Lääkäriin etiikka ohjeistus:](#)

[Lääkärihttps://www.laakariliitto.fi/laakarini-etikka/lapset-ja-nuoret/poikien-ymparileikkaus/](https://www.laakariliitto.fi/laakarini-etikka/lapset-ja-nuoret/poikien-ymparileikkaus/).

Tyttöjen sukuelinten silpominen loukkaa seksuaalioikeuksia, rikkoo itsemääräämisoikeutta ja lisää sukupuolten välistä epätasa-arvoa. Kyse on siten vakavasta ihmisoikeuksien rikkomisesta, joka on sen kaikissa muodoissa lopetettava kokonaan. Tyttöjen sukuelinten silpominen aiheuttaa sen kohdanneille usein pitkäaikaista fyysistä sekä henkistä kärsimystä, ja monissa muodoissaan elinikäistä vakavaa terveydellistä ja lääketieteellistä vammaa. Tyttöjen sukuelinten silpomiseen ei liity vastaavaa uskonnollista tai kulttuurista perustetta kuin poikien ei-lääketieteellisille ympärileikkauksille.

Yhteisöissä, joissa lapsen/tyttöjen sukuelimiä silvotaan, vanhemmat eivät välttämättä tiedosta tai luokittele sitä väkivallantekona. Myös tyttöihin kohdistuvien silpomisten estämiseksi vuorovaikutus kyseisten väestöryhmien kanssa on muutoksen ytimessä. Suomessa on tehty vuosia valistus- ja silpomisenvastaista työtä maahan muuttaneiden keskuudessa, mutta valistustyötä on tehtävä vahvemmin kotoutumisvaiheessa, jossa käsitellään seksuaalioikeuksia.

Tähän tarkoitukseen Väestöliitossa on kehitetty ammattihenkilöiden käyttöön Puheeksi ottamisen kortit, joissa aihetta voidaan käsitellä osana lasten kasvatusta kotoutumisneuvonnassa, sekä lastenneuvola- ja varhaiskasvatusympäristöissä.

Maahan muuttaneilla on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin jo täällä asuvilla. Lakien noudattamista koskeva velvollisuus kulkee käsi kädessä sen kanssa, että kaikilla on oikeus ja tulee olla mahdollisuus saada ymmärrettävässä muodossa tietoa laeista ja seksuaalioikeuksista.

Kotouttamistoimiin tulee yhdistää myös silpomista koskevaa valistusta. Kotoutumiskoulutusten opetussuunnitelmien perusteisiin tulee kirjata seksuaalioikeus- ja terveystieto riittävän laajana ja pakollisena kokonaisuutena, sillä tyttöjen sukuelinten silpominen on vakava, koko elämän muuttava terveysuhka puolelle niistä lapsista ja nuorista, jonka taustaan tämä perinne liittyy.

Suomi on sitoutunut tyttöjen sukuelinten silpomisen vastaiseen työhön myös kansainvälisillä sopimuksilla. Istanbulin sopimus (Sops 53/2015) velvoittaa Suomea toimimaan sukuelinten silpomista vastaan. Sopimuksen 38 artikla koskee tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomisen säätämistä rangaistavaksi. Sukuelinten silpomisen vastaisen työn on oltava osa kokonaisvaltaista sukupuolittuneen ja seksuaaliväkivallan ehkäisytyötä. YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen artiklan 19 mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä, välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä (YK 1989). YK:n kestävän

kehityksen tavoitteissa tavoite 5.3 on ”Lopettaa kaikki haitalliset käytännöt, kuten lapsi- ja pakkoavioliitot sekä naisten sukupuolielinten silpominen”.

4. Mikäli ei, millä edellytyksillä lapsille tehtäviä tekoja tulisi voida tehdä? Perustelut?

Sukupuolineutraali sääntely (luku 5.1.1)

5. Mitä mieltä olette ehdotetusta sukupuolineutraalista sääntelystä, joka koskee kaikkia ihmisiä sukupuolesta riippumatta? Perustelut?

Sukupuolineutraali sääntely on hyväksyttävä edellyttäen, että säätämisessä perustellaan ratkaisu poikien/miesten osalta myös uskonnonvapauden asianmukaisen toteutumisen kannalta ja kyseiset uskonnolliset ja kulttuuriset ryhmät on tärkeää osallistaa valmisteluun.

Lääketieteellisiä asiantuntijoita tulee kuulla eri toimenpiteiden haittojen ja niiden vakavuuden vertailussa.

Muut kommentit

6. Muut mahdolliset kommentit mietinnöstä?

Väestöliitto on tehnyt vuosia mm. maahanmuuttajien yhdistysten, koto-koulutuksessa sekä suoraan kohderyhmän kanssa yhteistyötä seksuaalikasvatuksessa ja seksuaalioikeuksista. Tällä hetkellä käynnissä oleva TEM:n rahoittama hankkeessa koulutamme ja ohjaamme kotoutunutta maahanmuuttajaa omakielisiksi ”tase-kouluttajiksi” tasa-arvo- ja seksuaalisuuskysymyksissä. Hankkeessa koulutetaan ammattilaisia tunnistamaan omassa toiminnassa ja ottamaan puheeksi tekijöitä, jotka seksuaalioikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon näkökulmasta estävät osallisuuden kokemuksen syntymistä yhteiskuntaan.

Väestöliitto edistää myös varhaiskasvatus- ja neuvolaterveydenhuollon ammattilaisille suunnattua pienten lasten seksuaalisen hyvinvoinnin edistämistä, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta kehotunnekasvatuksen avulla (maksuttomat verkkokurssit, mallit ja materiaalit) sekä määritellyt lasten seksuaalioikeudet ja lasten seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyn mallin.

Vuonna 2019 annoimme lausunnon Tyttöjen sukuelinten silpomisen kieltämisestä koskevasta erillislaista. Tällöin totesimme kansalaisaloitteen tavoitteita oikeina ja tarpeellisina. Haluamme edelleen korostaa koulutuksen ja valistuksen lisäämistä. Maailman terveysjärjestön WHO:n mukaan tärkein tyttöjen sukuelinten silpomisen ehkäisystrategia on terveyssektorin vahvistaminen. Valistusta pitää lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon henkilökunnalle sekä myös varhaiskasvatuksen ja koulujen henkilökunnalle. Ammattilaisten ohjeistuksella, koulutuksella ja yleisillä linjauksilla voidaan varmistaa

terveydenhuoltohenkilöstön tehokas toiminta tyttöjen sukuelinten silpomisen ehkäisyssä. Jotta ammattilaiset voisivat paremmin toteuttaa interventioita, antaa neuvontaa, kerätä luotettavaa tietoa silpomisesta, raportoida epäiltyjä tai todellisia silpomistapauksia tai pyyntöjä, tulisi työpaikoilla olla selkeät käytännöt, jotka mahdollistavat ammattilaisten tietojen, taitojen ja kulttuurisen kompetenssin kehittämisen.

Terveystietohenkilökunnalla tulisi olla nykyistä enemmän tietoa siitä, mitä silpominen on ja mitä se tarkoittaa tytön ja naisen hyvinvoinnin kannalta. Hoitohenkilökunnan tehtävänä on ottaa asia rohkeasti, mutta sensitiivisesti esiin ja ryhtyä tarvittaviin toimiin silpomisen estämiseksi tai silpomisen läpikäyneen auttamiseksi. Terveystietohenkilökunnan pitäisi osata auttaa silpomisen kohdanneita yksilöllisesti ja kunnioittavasti. Heillä täytyy olla tietoa siitä, missä tilanteissa on tehtävä rikosilmoitus ja lastensuojeluilmoitus.

Yhteisöjen osallistaminen entistäkin aktiivisemmin mukaan silpomisen vastaiseen työhön on tärkeää. Yhteistoimintaa terveydenhoidon henkilöstön kanssa kannattaa laajentaa esimerkiksi perhekeskuksiin. Yleistä tietoa silpomisen lainvastaisuudesta ja terveydellisistä haitoista on jaettava kaikille vanhemmille jo raskausaikana. Neuvoloissa asian puheeksi ottamisen kynnyksen on oltava matala ja sen on kuuluttava lapsen perusterveysseurantaan.

Kotouttamistoimiin tulee yhdistää myös silpomista koskevaa valistusta.

Kotoutumiskoulutusten opetussuunnitelmien perusteisiin tulee kirjata seksuaalioikeus- ja terveystieto riittävän laajana ja pakollisena kokonaisuutena.

Helsinki, 27.10.2021

VÄESTÖLIITTO RY

Eija Koivuranta
toimitusjohtaja